

Dolent ‘que no és bo, mancat de bondat, inclinat a fer mal’ (DIEC, DCVB) deriva del llat. DŎLĒNTEM, part. actiu de DŎLĒRE ‘causar, sentir dolor’ que va donar en cat. ant. *doler* i després, per canvi d’accent, *doldre*, amb el primer significat de ‘apenat, afligit, sofrent’ (s. XIII) (cf. it. *dolente*) que, des del s. XIV, va passar a ‘mancat de bondat’ a causa del seu ús eufemístic, canvi semàntic que observem en mots com *miserable* ‘digne de compassió’ → ‘pervers, menyspreable’ i *malvat*, o el mateix *roïn*, que veurem adés, que muden la ‘commiseració’ en ‘condemna moral’. No ens ocupem aquí del manteniment del grup final o de la caiguda de -t (*dol*[’ent]/*dol*[’en]), que es pot veure en *pont* (veg. mapa 1140) i en *font* (veg. PALDC, III, mapa 319).

Roïn és d’origen incert, potser der. de RŪĪNA ‘desastrós, malparat’, canviat en ‘dolent, miserable’, o bé d’un hipotètic *RUINĪNUS, reduït per haplogogia a RŪĪNUS; coneix la var. *roïn* i una realització amb [u], per influx de la *i* tònica, bisil·làbica (*r*[u]*in*) o monosil·làbica (*r*[w’i]*n*); a notar *ruinapero* 138, amb un segon element difícil d’interpretar. Ocupa uns espais reduïts *mal*, de l’alg., on és un préstec adaptat del logudorès i campidanès *malu*, i de poblacions del val. mer., on interpretem que és una expansió del cast. a jutjar per la var. *malo* 174-176, 190, sense que neguem l’afinitat semàntica de *mal* amb *dolent* dins contextos com “mal negoci”, “mal de pair”, “mala persona”.

Finalment, recollim altres mots, sovint amb caràcter de

mots aproximatiu, i com a resposta complementària, bé propens a ‘dolent’ (*meixant* 112 ← fr. *méchant*; *de mala mena* 67; *flac* 71 [“Dolént, málvâd”, Figuera, 1840]; *carronya* 127 ← it. *caronya* ‘bèstia morta’; *mal estatger* 113; *fulero* 98 ← cast. ‘defectuós’); bé a ‘entremaliat, desobedient’ aplicat sobretot a infants (*entremaliat* 41, *traviesso* 103, 118, 123, 138, *traviés* 177, *través* 154 ← cast.; *tossut* 41; *malcregut* 162, *malcreient* 34; *tremendo* 53; *pòlissa* 81, *polissó* 75, 81); bé a ‘pocavergonya’ (*sinvergüença* 19, 163 ← cast.; *pinta* 69; *atrevit* 31); bé a ‘de mal caràcter’ (*maleït* 173, 182; *besti* 16 < *bèstia*); bé a d’altres semes (*maladret* 89 ← oc.; *roder* 157, 160, de ‘bandoler’; *gos* 163, *doble gos* ‘malfeiner’ 163; *bord* 173, des de ‘bastard’; *perdut* ‘viciós’ 177; *verdugo* 163, “pega als animals”).

Entre els mots en relació cal citar *malafeta* ‘malifeta’ 19 i *renom* ‘malnom’ 113.

En la distribució lèxica *dolent* ocupa tot el Principat i el bal., mentre que *roïn* s’ha consolidat en val. i el Matarranya –amb alguna intromissió de *mal*–, amb el suport literari del *Tirant* i l’*Spill*, que continua en lexicògrafs que inclouen el val. (O. Pou, 1575: “cantar, escriure *ruinment*”) o que són valencians (C. Ros, 1739; Sanelo, 1802; Escrig, 1851).

Tot i que el cast. pot tenir un paper en la presència d’aquest mot, atesa la seva pràctica absència en la matriu septentrional, conviden a considerar-lo genuí la compacta unitat de la isoglossa i la formació d’alguna parèmia (“Per *ruïn* que siga la burreta, es folga d’estrenar una albardeta”, Mayans, 1787; “més *roïn* que la tinya” 184). Tanmateix, *dolent* s’usa aquí i allà amb el primer sentit (*estar dolent*) ‘malalt’ 83, 84, ‘en mal estat’ (Colomina, 1991: 170).

Són mots normatius *dolent*, des del DOrt, 1917, i *roï* (f. *roïna*), des del DG_I, 1932.

